

2 DE FEBRER DEL 1939. LA CANDELERA SEGONS MOSSÈN ARMENGOU

2 de febrer. «La Mare de Déu de Candelera, segon dia de febrer, i Sant Blai el tercer; endevinau quin mes és» és una dita popular de Bagà, on hem passat camí de la font de la Dou del Bastareny. Aquests dies la cascada ofereix l'hivernal aspecte de candelera, en l'accepció de «carandell de gel», que recull el diccionari Alcover-Moll però no el normatiu de l'Institut. El cas és que aquí el mot «candelera» també té aquest sentit i encara avui l'he sentit en contemplar, després del breu caminet que el separa de la pista forestal, el saltant ara immòbil i glaçat del riu poc després de l'aiguaneix.

El 2 de febrer és, a més de la Candelera, el dia de l'any 1939 que les tropes franquistes van entrar a la ciutat de Berga. De la celebració i impressions sobre l'efemèride en tinc copiades algunes de les anotacions que mossèn Josep Armengou va anar escrivint durant anys, amb lletra

minúscula i atapeïda, a la *Crònica menuda* –tres llibres de comptabilitat aprofitats com a dietari. Gràcies a l'amabilitat del seu germà Joan, sastre, ja traspasat, vaig poder consultar aquest manuscrit al pis del carrer Major on vivia, concretament a l'estança que té un balcó que dona al carrer Menorets. A la mateixa casa hi vivia el mossèn, un pis amb piano, molts llibres i el llit. Als baixos hi havia hagut la sastreria familiar.

Les anotacions que transcriure corresponen al 2 de febrer dels anys 1949 al 1962.

1949 «Mare de Déu de la Candelera. X Aniversari de l'entrada dels nacionals. Aquesta festa oficial ha estat reduïda a l'encarcarament de les festes oficials. Fa deu anys que entre la bona gent hi havia un altre entusiasme... ben aviat el desengany més pregon ha fet retirar cadascú a casa seva. És a dir, tots no s'han retirat. Excaptius, excombatents, experseguits, aquests sí. Perduren només aferrats a les faldilles de la geganta els del "Pacte de Sant Sebastià", aquells que ja es repartien els càrrecs des de la reguarda, juntament amb alguns protegits seus».

1950 «La Candelera, àlies Festa de la "lliberació", festa oficial que es va esllanguint. Hom deia si aquest any ja no es faria».

1951 «Es va celebrant, com cada any, la festa oficial. Una vella s'ha queixat perquè no hem dit missa de 12, per manca de personal... Enguany no s'ha fet l'acte simbòlic de llegir el comunicat de guerra del 2 de febrer del 1939, que anunciava l'ocupació de la ciutat. Veiam l'any que ve que s'eliminarà».

1952 «La Candelera. El temps s'ha abonant. Com cada any s'ha celebrat la festa de l'Alliberament de Berga. El nou alcalde ha demanat amb insistència que a la Missa es toqués la "Marxa Reial" a l'elevació. Mn. Miquel l'ha complagut. El restant ho han fet com cada any».

1953 «Enguany el senyor Vilar-daga no ens ha empipat demanant-nos la "Marxa Reial" a l'Elevació».

1954 «Vam celebrar la festa de la Candelera amb les seves complicacions polítiques i un fred extraordinari (...) L'Ajuntament suprimí enguany el "Vino de Honor" i donà un dinar –senzillet, val a dir-ho– als excombatents i excaptius a cal Passasserres. Hom

diu que aquesta festa, que per a tots té records tristos, valdria més no fer-la».

1955 «Festa de la "Liberación". A les entrades de la població ha aparegut l'Escarabat de la Falange. Berga sota el jou».

1956 «La Candelera. Avui, novament, festa de la "Liberación". Festa que ja put, però no saben com defugir-la».

1958 «No podem negar que, per a molts berguedans honestos representà l'alliberament més gran de la seva vida. Molts recordaran sempre aquesta data com una de les més grans que hauran viscut. Sortir del terror, un terror autèntic aclaparador, que mai la història honesta no podrà dissimular, és una emoció que només podem testimoniar els qui hem conegut el terror –i som legiós, dissortadament, els homes d'avui, terror roig i terror blanc. Però la urgència i l'esperança d'alliberament dels qui l'esperaren en el camp republicà, i la legitimitat de la commemoració íntima i personal de cada alliberat, no abona que la data sigui convertida en commemoració política, en profit dels qui van desfermar la guerra (...) Data de l'alliberament... però no alliberament total. On és la llibertat? Si no podem ni parlar en català! Amordaçats nosaltres, e co. e ca., amordaçat un poble, una cultura, un idioma, amordaçades les classes obreres (...) Al cap de dinou anys d'alliberament, ja n'esperem un altre».

1960. «El primer any, després de la guerra civil, que es treballa en el dia de la "liberación". Fa vint-i-un anys que ens van alliberar dels uns i que esperem qui ens alliberi dels altres».

1961. Mossèn Armengou no era a Berga, però comenta un sermó de contingut "patriòtic". «Tenien

Candelers a la Dou del Bastareny el 2 de febrer. FOTO: BNG.

passament –i ja és cedir molt– en els darrers moments després de la guerra (...) Ara no tenen cap, però cap, explicació. Què hi farem!».

1962. «Van celebrar l'aniversari de l'entrada dels "nacionals" (de quina nació?) amb els mateixos actes de cada any. Una festa oficial suadíssima».

Mossèn Josep Armengou (Berga, 1910 – 1976) havia ingressat al seminari de Solsona als 21 anys. La sublevació feixista del juliol del 1936 i la reacció dels "incontrolats" d'aquí el van agafar essent seminarista i fent classes d'estiu a cal Rovira, de Sagàs. La persecució religiosa va comportar, al bisbat de Solsona, l'assassinat de prop de 160 sacerdots i membres d'ordes religiosos. Un 85% dels crims es van cometre entre els mesos de juliol i desembre del 1936, especialment a l'agost. Per la lògica de les coses, o sigui, per salvar la vida, mossèn Armengou va passar la frontera per Osseja al desembre i, a través de França, va entrar a Donosti, on hi havia el bisbe de Solsona, Valentí Comellas. Va acabar els estudis eclesiàstics i ordenar-se sacerdot a Logronyo (1937). Va ser capellà militar fins que el 6 d'abril del 1939 va tornar a Berga i es va reincorporar a la diòcesi (colònia Palà de Torruella). El 1946 fou nomenat mestre de capella de Berga.

El pas de mossèn Armengou per l'exèrcit franquista va ser silencià en les notes biogràfiques escrites arran de la seva mort al Full de la Parròquia de Berga i altres llocs, com el pròleg de la *Justificació de Catalunya* (La Magrana; Barcelona, 1979): «Ingressà l'any 1931 al Seminari de Solsona, essent ordenat sacerdot l'any 1937. Fou rector de Palà de To-

rruella». Però el pedagog i escriptor Joan Triadú va publicar a l'*Auvi* (8.4.1986) «en lloc de servir per espanyolitzar-lo o almenys fer-li fer el paperot, com feren més de quatre, [l'estada a l'exèrcit franquista] el portà de dret, si calia, a 'Justificar Catalunya'». I el teòleg i historiador mossèn Josep Perarnau, especialista en Arnau de Vilanova i director de l'Arxiu de Textos Catalans Antics, havia escrit anys abans al *Tele/eXprés* (28.5.1976): «*Cantó missa en Logroño y volvió a Cataluña en pos de las tropas de Franco. En aquellos momentos de turbulencia en que tantos se desalentaron, quedó radiante su espíritu, además de los valores religiosos, su conciencia de catalanidad*». Mossèn Perarnau havia participat 'de lluny' en una edició a París, frustrada per la policia, de la Justificació de Catalunya.

ROGATIVES PER LA PLUJA A CORREÀ

25 de març. Hem anat a Correà perquè fan rogatives per la pluja, que prou falta fa als camps d'aquest país. Des del cor de l'església, aturar-se a resseguir amb la mirada l'altar barroc tot daurat, construït el 1717, transmet un efecte impressionant. Va ser netejat el juliol del 1991 pel Centre de Restauració de Béns Mobles de la Generalitat, també s'hi va fixar la capa pictòrica dels daurats que el cobreixen. És presidit per una talla de Sant Martí, l'únic element nou, ja que l'escultura original va ser destruïda per la guerra.

L'església era plena. Ha predicat mossèn Jaume Ballarà, que va ser rector de Montmajor du-

Processó per a la pluja a Correà.

FOTO: BNG

rant una vintena d'anys i ara viu retirat a Solsona. Ha estat un sermó molt bonic consistent en l'explicació del retaule.

La processó, presidida per dos penons vermells, el Sant Crist i la imatge de fusta de la Mare de Déu dels Torrents, del segle XIII, procedent del santuari homònim que hi ha molt a prop d'aquí. Actualment es guarda en aquesta església. Hem cantat les *Súplicas que pera demanar - pluja's canta á la / MARE DE DEU - DELS TORRENTS / en son propi santuari - del terme de Correà, / Bisbat de Solsona* –que són de l'època de l'administrador apostòlic Dr. Riu i Cabanas (1895-1900) i fan: «Escolteu la humil instància / De vostres pobres sirvents: / Deunos pluja ab abundancia, / Verge santa dels Torrents».

Mossèn Ballarà surt a *A peu pels camins de cendra*, de Josep M. Espinàs (La Campana; Barcelona, 1994): «Veig que seu en una cadira, l'aire comença a ser agradable en aquesta hora de la tarda, i es posa a llegir un llibre gruixut, de Josep Pla».

L'EDICIÓ DELS ACORDS RESERVATS DE LA JUNTA DE BERGA PER MANUEL SANTIRSO

30 de març. Pere Anguera, catedràtic d'Història Contemporània de la Universitat Rovira i Virgili i president del Cercle de Lectura de Reus, ha presentat Manuel Santirso, doctor en Història per la Universitat de Barcelona, on és professor, com un editor, en el sentit anglès del terme, a la presentació del llibre *Els acords reservats de la Junta de Berga 1837-1839* (Institut Municipal de Cultura; Berga, 2005) que ha tingut lloc aquest vespre al Saló d'Actes de l'Ajuntament de Berga.

Pere Anguera ha lloat l'obra del doctor Santirso pels vessants

Manuel Santirso signant un llibre. Darrere seu, Pere Anguera.

FOTO: BRC

històric i literari. Hi ha autors –ha dit– que tenen una bona intuïció històrica però no saben escriure i altres que saben escriure però com a historiadors no van enlloc.

Manuel Santirso ha fet una bona edició (recuperació, edició i hermenèutica) de les actes que a partir de l'entrada dels exèrcits isabelins a Berga el juliol del 1840 van ser guardats, i encara ho són, per la família Puig Campalans, de Borredà, relligats en un llibre. Només hi manca la corresponent a la sessió del 26 d'octubre del 1839, en què fou destituït el Comte d'Espanya a la rectoria d'Avià. Aquest vespre, Santirso ens ha presentat pedagògicament la història com una aventura detectivesca on cada estudi aporta noves dades. Però el descobriment de cap plec de papers, per important que sigui, com és el cas, no ens explicarà per si sol l'entramat necessari per entendre l'anomenada *primera guerra carlina* o per saber la causa de l'assassinat el Comte d'Espanya. «S'ha de notificar als amants de les trames detectivesques –escriu Manuel Santirso– que els Acords Reservats de la Junta Carlina de Berga subministren nous indicis sobre el seu assassinat i que, en comptes d' esclarir-lo, en revifem l'enigma».

ESPERANT LES MEMÒRIES DEL RAMON FELIPÓ

20 d'abril. L'arxiver diocesà mossèn Enric Bartrina tenia a la seva dreta l'autor, Ramon Felipó, del llibre que es presentava, *Imatges de la Patum a la II República*, i a l'esquerra el president de l'Àmbit de Recerques, mossèn Ramon Viladés. Tots tres han pogut comprovar que no sempre és veritat allò que a les presentacions de llibres només hi van quatre gats, perquè aquest vespre, a la Biblioteca de Berga, hi ha hagut ple i una part de la concurrència ha hagut de romandre dempeus. Mossèn Bartrina ha recordat que el pare de l'autor va lliurar a l'Arxiu Diocesà, quan era jutge de primera instància de Solsona, 4.000 lligalls del fons judicial dels

anys 1800 – 1936 amb documentació molt valuosa, entre altres matèries, sobre les guerres carlines, documents que era previst convertir en pasta de paper. L'arxiver ha ressaltat que «mentre la majoria de col·leccionistes de postals i fotos antigues són gelosos, egoistes i se les guarden per a ells, el senyor Felipó és generós i publica aquest llibre» i que «tota la seva obra no és una obra freda, neutra, escrita des de fora, sinó que hi destaca el seu amor apassionat a Berga i a la Patum». Cap al final de l'acte, mossèn Viladés ha explicat que és força impossible de trobar alguna cosa interessant sobre la comarca a les llibreries de vell barcelonines... perquè abans ja hi ha passat el Ramon Felipó.

El Ramon Felipó, abans, no es dedicava a col·leccionar llibres i postals, ni a publicar a corrua feta com ara llibres i articles amaratats de vasta documentació. Abans era un agitador polític capaç de mobilitzar un nombre considerable de persones, un home d'acció amb reconegudes connexions amb la classe dirigent i la premsa. Ara s'ha convertit en agitador cultural i té en la temàtica berguedana (un corpus ideat per ell: el Pi de les Tres Branques, Queralt, la Patum –i el Pedraforç aviat) el seu camp d'acció.

Em sembla que al Ramon Felipó el vaig conèixer deu fer uns trenta-cinc anys a la plaça de la Catedral, de Barcelona, un diumenge, durant una ballada de sardanes. Recordo que tot d'una va dir «Me'n vaig a fer un encàrrec» i a només quatre passes d'on érem es posà la mà a la butxaca interior de l'americana i d'allà en va sortir un vol formidable d'octavetes clandestines: la

lletra d'Els segadors ciclostilada –finançades, segons es comentava, pel llavors banquer i polític Jordi Pujol–. Tornant cap a nosaltres, com si no hi hagués tingut res a veure, n'agafà una de terra i deixà anar amb parsimònia: «Mireu què he trobat»... L'endemà, com cada dilluns, el *TeleXprés* i la *Hoja del Lunes* portaven un breu sobre la manifestació catalanista de cada diumenge, informació que, no cal dir, el mateix Felipó havia passat a les respectives redaccions.

Precisament aquest vespre que el Ramon Felipó ens ha ofert una presentació tan republicana i clerical a la Biblioteca, en arribar a casa he descobert que un altre llibre sobre l'època de la Transició parla d'ell i s'afegeix a les ja nombroses referències al Grègor, el seu nom dels anys de clandestinitat. És *Los 70 a destajo. Ajoblanco y libertad* (RBA Libros; Barcelona, 2007), del poeta Pepe Ribas, director de la revista alternativa *Ajoblanco*, que va sortir per primera vegada l'octubre del 1974. El fet que relata Ribas és del 1969: «Desde la ventana del despacho del rector [de la Universitat de Barcelona], los jóvenes más radicales habían lanzado el busto de Franco contra los adoquines de la calle; uno de ellos, Felipó, había arrancado la cortina de terciopelo rojo del rectorado y la había colgado de la ventana como símbolo de la ocupación roja. La acción despertó tanto el temor de la burguesía barcelonesa como el de los miembros moderados del FOC, entre los que se encontraban Pasqual Maragall, Narcís Serra, Miquel Roca y nuestro profesor de Derecho Político, Isidre Molas». I unes pàgines més endavant afegeix: «En mi facultad no había más que un militante nacionalista llamado Felipó, que era uno

Ramon Felipó, Enric Bartrina i Ramon Viladés durant la presentació del llibre.

FOTO: BNG

de los redactores del boletín [clandestino Avui] (...) Felipó era un tipo valiente que no se andaba con monsergas. Había estudiado bachillerato con los jesuitas y tenía la capacidad de iniciativa que daba aquel colegio. En quinto curso sabía, y por experiencia propia, cómo manipulaban los partidos clandestinos cuando algo no les convenía».

Després de llegir això, d'una carpeta trec un retall de *La Vanguardia* (el del dia 4.8.05). Eduardo Martín Pozuelo publicava una sèrie d'articles sobre els resultats de les seves investigacions a la documentació dels arxius nord-americans i aquest dia es referia a l'informe del 5 de febrer del 1969 on el cònsol americà a Barcelona, James M. Cortada, informava el departament d'Estat de l'entrevista que havia tingut amb el governador Tomás Garicano Goñi: «Sobre el célebre asalto al rectorado, Garicano le dijo al cónsul que "no habían identificado a la persona que había arrojado el busto del Caudillo por la ventana, ni quién habido enarbolado la bandera comunista" en la escalera de la oficina del rector. "A pesar de la operación policial que hemos montado, todavía no conocemos el principal motivo ideológico de los problemas estudiantiles de Barcelona", manifestó aquel gobernador».

Me'n vaig a dormir pensant que el Ramon Felipó hauria d'escriure les memòries.

Benigne Rafart